

gebied de confessionnele eisch zich zal doen gelden. Gevolg daarvan onvermijdelijk wezen zal, dat Nederland in kunstvaardigheid nog meer dan dusver bij andere volken ten achter raakt.

„Maar nu ziet u mijn oog.”

Met het gehoor des oors heb ik U gehoord, maar nu ziet U mijn oog. Job. 42: 5.

Uit de vele uitverkorenen heeft de Heere onze God *enkele* nog weer, altoos in anderen zin, verkoren tot een bijzondere dienst, tot een geheel buitengewone roeping.

Persoon, die God gebruikt heeft om door hen op anderen te werken. Die, om dat te kunnen doen, een bijzondere lotsbedeeling van God ontvingen. Een ook mannen, die in den regel dieper dan anderen moesten drinken uit den beker des lijdens.

En nu is het opmerkelijk, hoe er in de Heilige Schrift bij zulke bijzonderlijk geroepenen gedurig sprake is, dat ze niet blijven staan bij enkel geloven in God, maar ook reeds hier op aarde komen tot een ten deele zien van God.

Of staat van Mozes niet betuigt, dat hij was als ziende den Onzienlijke, en lezen we niet evenzoo van Job, dat hij aan het einde zijner worsteling in zalige ervaring uitriep: „Met het gehoor des oors heb ik U gehoord, maar nu ziet u mijn oog.”

Van Mozes wordt ons dit zien van den Onzienlijke, in Exodus 33 in geheimzinnige taal beschreven. Dat Mozes in zijn angst over Israels afval bad en smeekte: „Heere, toon, toon mij uw heerlijkheid”, en dat het Goddelijk antwoord luidde: „Zie er is een plaats bij Mij in de steenrots, daar zal mijn hand u bedekken, en gij zult mijn achterste deelen zien, maar mijn aangezicht niet.”

En juist zoals Mozes bad: o God, mijn geloof is mij te weinig, toon, toon mij toch uw heerlijkheid, zoo lezen we ook van de apostelen, dat ze in hun angst, toen het met Jezus naar Gethsemane ging, om hun beurt, bij monde van Philippus, evenzoo smeekten: „Heere, toon ons den Vader”.

Van zulke worstelingen als Mozes bij de Sinai, en de discipelen in de Opperzaal door worstelden, kunnen wij ons ternaauwernood een denkbeeld vormen. Oogenblikken, waarin het scheen of de beslissing voor eeuwig tusschen hemel en hel aan een spinraaf hing.

En nu zien we, hoe beide malen het ziels begeren, het zielsverlangen opkomt om God te zien, en hoe beide malen aan dat hunkeren naar het zien van God een gedeeltelijke bevrediging wordt geschonken.

Volstrekt niet ten volle. Het woord van Johannes blijft: „Niemand heeft ooit God gezien.” Maar wel gedeeltelijk.

Immers, bij Mozes was het een zien van „de achterste deelen”, niet van het aangezicht van God; wat niet anders dan een plastische uitdrukking is voor een zien als door en in een beeld. Evenzoo hebben de discipelen in de Opperzaal niet Gods heerlijkheid met ongedekten aangezichte aanschouwd, maar ze hebben den Vader gezien in Jezus.

Philippus, ben ik zoo langen tijd met u? Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien, en hoe zegt gij: *toen* mij den Vader. En niet anders was het bij Job.

Ook voor hem is het zien van aangezicht tot aangezicht eerst na zijn sterven gekomen. Maar toch werd ook hem reeds hier op aarde een *ten deele* zien van den Heilige gegund, toen het geloof in gedeeltelijke aanschouwing overging. Niet visionair als bij de profeten, gelijk b. v. Jesaja ons dit van zijn roeping tot profet meldt; maar een zien in de klaarheid van een overweldigenden indruk, toen God hem zijn majesteit in het werk zijner schepping voor oogen had gesteld, en hij uitriep: „Duaver had ik wel met het gehoor des oors U gehoord, maar nu is er meer, nu is er een zielservaring van uw heilige tegenwoordigheid, nu ziet U mijn oog.”

Het verlangen om God te zien, is geen zonde, maar, integendeel, de natuurlijke aanrifting van het religieuze gevoel. Wel hooren we telkens in de Schrift den uitroep: Hoe zal een mensch God zien en leven? Doch dat slaat op den *zondaar*. Is daarentegen de zonde eenmaal te niet gedaan, dan zal het geloven voor elk kind van God in aanschouwen verwisseld worden, en zal ook aan ons de belofte vervuld worden, dat we God zullen zien van aangezicht tot aangezicht; dat we Hem zien zullen gelijk Hij is; en dat we Hem kennen zullen, gelijk we ook gekend zijn.

Heel de profetie loopt daarom uit op wat Jesaja samenvat in de Stem die roept, en die in haar roepen het Israël aanzegt, dat de tijd komt, waarvan het heeten zal: „Zie, hier is u God.” God zou in Messias ons Zichzelf toonen, d. i. in Hem, die heet het beeld des Onzienlijken Gods. En veilig mag dan ook gezegd, dat het wezen der Afgoderij, wel begrepen, niets anders is, dan de aanrifting van het menschelijk hart, om God als in een beeld voor zich te zien. Een op zichzelf natuurlijke aanrifting, die alleen daardoor zoo ontzettende zonde werd, dat ze dit beeld van God zelf wilde maken, in stee van te wachten in ootmoed, tot God zelf dit beeld van Zichzelf in zijn Zoon gaf.

Dat we in ons aardse leven nog moeten wandelen in enkel geloof, en en nog niet komen kunnen tot aanschouwing, is om der zonde wil. En zó zal niet de zonde zijn teniet gedaan, of het aanschouwen komt.

Toch staat er nu reeds iets tusschen het nog niet ziende geloof en de volle aanschouwing in. Nog niet het volle aanschouwen, maar het zien als in een spiegel, het zien in dien spiegel als van een zwevend beeld, wat Paulus noemt: „als in een duistere rede.”

En dit ten deele zien is juist aan die mannen gegund, die God als een keurgesteente van bijzondere waardij zich geschen had, en die Hij voort te scherper sleep, opdat te klaarder de glans van zijn heerlijkheid uit hen aan heel de kerk, aan de kerk aller eeuwen, zou toestrallen.

Zulk een man was Mozes. Zulke mannen waren de apostelen, die om Jezus wilde gedood zijn, maar die dan ook betuigen konden, dat ze predikten wat ze getast, en wat ze gezien hadden van het Woord des levens. En zulk een diamant was nu ook Job. Scherper dan één onzer door God in het lijden geslepen, maar die dan ook als een getuige Gods voor de kerk aller eeuwen staat, om het probleem des lijdens ons te verklaren.

Job is de man, in wien God ons het raadsel opklaart, dat alle eeuwen bezig werkt. Het raadsel, hoe, als zonde Gods toorn werkt, en vroomheid de weg tot geluk is, dan toch de rechtvaardige zoo telkens in het lijden verzwoegen wordt, en de ondeugd triomfeert en geniet.

Daartoe maakt God Job eerst vroom en rijk. Dan neemt Hij hem plotseling alle weelde des levens en de weelde van zijn hart af. En nu zendt God hem die drie vrienden, die, naar de in den grond ware opvatting, hem het bange probleem op de ziel werpen: de ellende is om de zonde; waar dus zoo diepe ellende u overkwam, moet ook diepe zonde in u schuilen. En nu reageert Job hiertegen met zijn conscientie, maar in den verkeerde weg tot hij ten leste zijn geboorte vervloekt, en roept om een Rechter boven God, die tusschen hem en God zal rechten. En als Job nu in de worsteling bezwijkt, en niet verder kan, dan zendt God hem eerst Elihu, en komt daarna zelf in een onweder tot hem, en toont hem zijn majesteit, zoals Job die nog nimmer had ingedacht. God redeneert niet met Job over het probleem, maar doet niets dan hem zijn majesteit in de schepping voor oogen schilderen. En het beeld van die majesteit dringt in Jobs ziel door. En nu is hij er. Nu vallen hem de schellen van de oogen. En nu roept hij het uit: Voorheen had ik met het oor U gehoord, maar nu is er meer, nu is er beter, nu ziet U mijn oog, en in dit zien is Job zalig geworden. Zalig eeuwiglijk door den overweldigenden indruk van Gods Almachtigheid.

Door niets dus dan door dit ééne: Ik geloof in God den Vader den Almachtige, den Schepper des hemels en der aarde. Hij heeft nu Gods tegenwoordigheid in al wat hem omringde, gevoeld. Hij heeft Gods eigen Wezen op zich voelen aandrigen. Hij heeft een gemeenschap met zijn God genoten als nooit voorheen. In één magtigen indruk is de majesteit des Heeren HEEREN voor hem opgegaan.

Zoo ging de Job van het tegenbetoog onder. „Daarom verfoei ik mij in stof en asche.” Maar ook zoo leefde het kind van God in Job op. Begrijpen kon hij het niet. Maar nu had hij 't gezien.

Bij oor en oog is dit het blijvend verschil. Met het oor hooren we de dingen afzonderlijk. Het ééne na het andere. Na Gods heiligheden, dan Gods rechtvaardigheid, daarna Gods liefde. Het ééne na en naast het andere, en altoos in het afgetrokken. Maar met het oog zien we de zaak open, in haar geheel, en in het *wezen* zelf. Met het oor hooren we van Gods gerechtigheid, hooren we van Gods heerlijkheid, hooren we van Gods liefde, maar met het oog zien we den heiligen, den rechtvaardigen, den genadigen God zelf.

Daarom komt bij het Woord, dat voor het oor is, het Sacrament dat doelt op het oog. Het Woord geeft de prediking voor het gehoor, het Sacrament een teeken en zegel voor uw oog, dat gij het ziet.

En die worsteling om van het hooren tot het zien te geraken, gaat heel het leven door. En al staat het nu vast, dat het volle zien eerst biernaams komt, toch is er een ten deele zien, dat aan Gods ingeleide kinderen reeds hier op aarde wordt gegund.

„Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog op aarde nevens u toch lusten, niets is er daar ik kan rusten.”

Eerst hooren van God, dan het ritselen van God zelf hooren, en dan nog inniger, nog zaller in zijn heilige gemeenschap doordringen, en, in de stille eenzaamheid vooral, oogenblikken kennen, dat Gods heilige tegenwoordigheid zoo klaar en zoo overweldigend op ons aandringt, dat we onzen God in ons bidevertrek bij ons voelen, en dat het is of Hij de hand op ons legt, en ons zegent.

God niet in de gedachten alleen, maar wezenlijk, in zijn alomtegenwoordigheid bij ons, en ook zijn Heilige Geest in ons, en de presentie des Heeren HEEREN voor onze ziele bekend. Zelfs mag men zeggen, dat ook in de vergadering der geloovigen het hoogste punt der stichting dan eerst bereikt wordt, als Gods kinderen, die daar saam zijn, ten slotte den heiligen vergeeten, en elkander vergeeten, en het is of Gods heilige tegenwoordigheid in het midden der Gemeente bekend wordt.

Neen, nog niet het zien, dat eerst in de eeuwigheid komt, nog niet het zien van aangezicht tot aangezicht, maar toch iets er van, dat het der Gemeente wordt, zoals het Mozes werd: een zien van den Onzienlijke.

Op herhaald en dringend verzoek zullen de drie artikelenreeksen over de Gemeene Gratie, die haar voltooiing naderen, in afzonderlijken druk verkrijgbaar worden gesteld.

Het geheele werk zal bestaan uit drie octavodeelen, waarvan de prijs f 18.— zal bedragen.

Voor de Abonneuten van de *Heraut* wordt intusschen de gelegenheid opengesteld, zich dit werk voor den halven prijs, d. i. voor f 9, aan te schaffen, mits men zich vóór den ten Mei e. k. aanmeldt aan de Redactie van de *Heraut*, Bureau Warmoesstraat, no. 96, te Amsterdam.

Het tekeningsbiljet op de vierde bladzijde moet hiertoe uitgeknipt, ingevuld en geteekend, franco worden opgezonden.

Bij die teekening kan men zijn verlangen te kennen geven, om het werk, zodra het afgedrukt is, na afbetaling in eens, in zijn geheel te ontvangen. Of wel men kan gedurende drie jaren bij de abonnementsgelden voor elk kwartaal vijfen-zeventig cents voegen. In dit laatste geval ontvangt men na afloop van elke vier kwartalen één deel.

Zij, die geabonneerd zijn bij een boekverkooper of bij een briefvergaarder, moeten den naam van dien boekverkooper of van dien briefvergaarder opgeven.

De toezending der deelen geschiedt franco.

De teekening staat alleen voor het geheele werk open.

Afzonderlijke stukken zijn niet verkrijgbaar.

De boekhandel geniet 10 pCt. rabat.

P. S. Ons werd gevraagd, of wie saam een ex. van de *Heraut* lezen, elk een exemplaar van het werk tegen den halven prijs konden ontvangen. Hierop zij geantwoord, dat wie dit verlangt, het aan kan vragen, en dat alsdan over elke aanvraag zal worden beschikt. Gemakshalve willen we echter nu reeds bepalen, dat, desverlangd, elk abonnent op de *Heraut* twee exemplaren tegen den halven prijs bekomen kan.

Amsterdam, 15 Maart 1901.

Verneuwde waarschuwing.

Sinds jaren is er onzerzijds op aangelegingen, om de „kerkelijke kwestie” op te lossen, eer het te laat was.

Ons standpunt daarbij was dit, dat vroeg of laat deze kwestie van radicale zijde toch zou worden aangevat, en dan tot oplossing zou komen in eenen voor alle kerken min gewenschten weg. Op grond waarvan het ons geraden scheen, dat alle kerken zelve mede-werkten, om, eer het zoover kwam, dat probleem op te lossen op een wijze die met de waardigheid en de historische rechten der kerken strookte.

In dien zin heeft dan ook het antirevolutionaire program van beginselen zich uitgesproken in zijn artikel 20, dat aldus luidt:

Zij verklaart dat noch voor het rijk in Europa, noch voor de Indië, door de overheid een staatskerk van wat vorm of naam ook, mag worden in stand gehouden of ingevoerd; dat het den staat niet toekomt, zich met de ingewikkelde aangelegenheden der kerkgenootschappen in te laten; en dat, ter bevordering van een meer dan dusgenaamde scheiding tusschen staat en kerk, de verplichting, uit art. 168 der grondwet voor de overheid voortvloeiende, na uitbetaling aan de rechtbehebbers van het rechtens verschuldigde, dient te worden opgeheven.

Haar eerste vrucht droeg dit artikel in de Commissie der Grondwetsherziening, waarin de heeren De Geer en De Savornin Lohman enerzijds, en de heer Beelaerts van Blokland anderzijds een nota over dit vraagstuk indienden; de eerste strekkende, om bij de afrekening alleen datgene in kapitaal uit te keeren, wat naar historisch recht verschuldigd zou blijken; de tweede eischende, dat de bestaande tractementen en emolumenten als grondslag van berekening zouden worden genomen; maar beide hierin overeenkomende, dat ze rieden de zaak af te doen.

Sinds rustte dit vraagstuk. Grondwetsherziening is hier noodig, en Grondwetsherziening is niet mogelijk, tenzij twee derden der Staten-Generaal er zich bij eendstemming voor verklaren.

Daar nu de Liberalen dit vraagstuk van de baan schoven, de Roomschen het uit hun program weglieten, en velen ook in de Hervormde kerk zich er tegen verzetten, was het duidelijk, dat het niets gaf, of een kleine minderheid er al voor pleitte. Iets waar bij kwam, dat met meer nadruk nog dan vroeger, niet van de zijde der kerken, maar in rechten, de vraag opdoek, of op goede rechtsgronden zou zijn uit te maken, aan welk rechtssubject de uitbetaling zou moeten geschieden.

We geven dan ook toe, dat het antwoord op deze vraag uiterst ingewikkeld is; iets waarbij komt, dat de Gereformeerde kerken er beslist de voorkeur aan geven, niets ten deze te ontvangen.

Thans echter, nu men van socialistische en radicale zijde op den ouden eisch terugkomt, treedt de zaak een nieuw stadium in, en herneemt onze vroegere waarschuwing haar kracht, die we steeds tot alle kerken gericht hebben, om het goede getij niet te laten verlopen, nu nog een gunstige oplossing te verkrijgen zou zijn.

We leven snel, en te laat zou men het zich berouwen, zoo aan de kerken ten slotte een oplossing werd opgedrongen, die wezenlijke rechten miskende.

Een werk des Vredes.

Wij hadden er de voorkeur aan gegeven, zoo de samenspreking over de opleidingskwestie aanvankelijk geheel binnenskamers ware gebleven. In den regel pleegt dan ook de theorie van de kraamkamer op zulk een conferentie te worden toegepast.

Nu echter de altoos nieuwsgierige, altoos haar kanalen vindende, en altoos alles aandruvende pers, reeds begonnen is, uit wat men dan de kraamkamer noemt, te klappen, is het veiliger, de deur maar geheel open te zetten.

Ziehier dan wat geschied is.

Kort nadat in ons blad op de wenschelijkheid van nieuw overleg gewezen was, is de zaak aanstands ter sprake gekomen op het professoren-gezelschap der Vrije Universiteit. Het denkbeeld vond hier onoverweldig instemming, en leidde tot het plan, om vóór de a. s. Paschavacantie, wanneer het stilstaan der lessen gedooft zou twee of drie dagen achtereen aan zulk een conferentie te wijden, zulk een conferentie voor te slaan.

Men begreep intusschen, dat het daarvoor gewenscht was, in een reeks van stellingen de voorstelling van de feiten en het uitgangspunt voor zulk een samenspreking op te maken, opdat zulk een bespreking een geregeld verloop kon hebben.

In het professoren-gezelschap van 1 en 15 Febr. is toen een concept voor zulk een reeks stellingen ingediend, uitvoerig besproken, en ten slotte gearresteerd.

Deze stellingen zijn van dezen inhoud:

I.

Tijdens de pogingen, van 1888—1892 aangewend, om tot eenheid van kerkelijk leven te

geraken, zijn de onderhandelingen gevoerd tusschen, en is de vereniging ten slotte tot stand gekomen van, twee groepen van Kerken, in zielsaantal niet veel uiteenlopend, die beide, elk voor zich, classicaal en synodaal georganiseerd waren, en genaamd de ééne: De Christelijke Gereformeerde Kerk, de andere: De Nederduitse Gereformeerde Kerk.

Elk van deze beide groepen volgde voor de opleiding tot den Dienst des Woords een eigene methode: de Nederduitse Gereformeerde Kerken de *Universitaire*, de Christelijke Gereformeerde Kerk de *Seminaristische* methode.

De Christelijke Gereformeerde Kerk was daartoe in het bezit van een Theologische School, gevestigd te Kampen; de Ned. Geref. Kerken stonden in officieel verband met de Vrije Universiteit te Amsterdam; terwijl beide groepen zoomin den weg van Art. VIII der Kerkenordening, als den toegang tot den Dienst door vrije studie hadden afgesloten.

Beide inrichtingen werden naar den eisch van de methode, die zij volgden, onderhouden: de Theologische School te Kampen, naar eisch der Seminaristische methode van opleiding, door de Kerken als *georganiseerd instituut*; de Theologische faculteit te Amsterdam, naar eisch der Universitaire methode van opleiding, door de Kerk in hare *organische levensuiting*.

II.

Bij de onderhandelingen over de vereniging van deze twee groepen van Kerken is aanstands ingegaan, welk bezwaar er school in deze twee-ele methode van opleiding, en zijn voorstellen ontworpen, die strekten om de Universitaire methode van opleiding voor de twee te vereenigen groepen in te voeren, met behoud van de Seminaristische methode voor de praktische vorming. Zie de Concept-Acte van December 1888.

Deze voorstellen droegen de eenstemmige goedkeuring weg van de Voorloopige Synode der Ned. Geref. Kerken (te Utrecht, in Januari 1889, Acta, artt. 123 en 129), en werden in de Synode der Christ. Geref. Kerk (te Kampen in Januari 1889) door een aanzienlijke minderheid gesteund. De meerderheid die deze voorstellen verwierp, bedroeg 23, de minderheid die ze aanvaardde 17 stemmen (Acta, art. 269); waar echter in het besluit der Synode twee volzinnen abusievelijk zijn weggelaten, volgens latere officieele mededeeling in de *Memorie van toelichting*, in 1889 bij den uitgever Donner te Leiden verschenen).

III.

Toen nu in 1892 de vereniging tot stand kwam, is omtrent de methode van opleiding een compromis tusschen de onderscheidene Kerken gesloten.

Dat compromis bestond hierin, dat beide groepen van Kerken hare methode van opleiding erkend zagen. Zij, die aan de Seminaristische opleiding de voorkeur gaven, door de bepaling, dat de vereenigde Kerken een Seminarie, althans voor de eigenlijke Theologische opleiding, in stand zouden houden; zij die de Universitaire opleiding als eisch van het Gereformeerde beginsel handhaafden, door het aangaan door de gezamenlijke Kerken van het verband, dat dusver tusschen haar en de Vrije Universiteit bestaan had. Ook de aanzienlijke minderheid, die in de Christ. Geref. Kerk de Universitaire methode van opleiding voorstond, legde zich bij dit accoord neer.

IV.

In 1893 is een poging aangewend, om, met behoud van beide inrichtingen, meerdere eenheid in de opleiding te brengen, met name door beide inrichtingen te vestigen in eenzelfde plaats, de hoogleeraren van beide inrichtingen in de opleiding te doen samenwerken, en de benoeming van hoogleeraren om en om te doen plaats hebben. Toen deze poging mislukte, zijn beide inrichtingen afgescheiden van elkaar blijven voortbestaan, en is zowel de Theologische School als het verband van de institutaire Kerken met de Vrije Universiteit gehandhaafd.

Dezelfde is gehandeld in 1896, toen een ander voorstel in zake de opleiding, dat de beginselen der Seminaristische methode tot de uiterste consequentie doorvoerde, door de groote meerderheid der Kerken niet werd aangenomen.

V.

In 1899 is door Prof. Bavinck nogmaals een poging aangewend, om meerdere eenheid in de opleiding te brengen, en daartoe voorgesteld, dat de Theologische School met de Vrije Universiteit in eenzelfde plaats zou gevestigd worden, dat de Theologische hoogleeraren der Vrije Universiteit bij de Theologische School zouden overgaan, dat deze Theologische School geheel van de institutaire Kerken zou uitgaan, en dat deze van de Kerken uitgaande School, onder den naam van Theologische faculteit, aan de Vrije Universiteit zou worden verbonden.

Toen ook deze poging mislukte, hebben de gezamenlijke Kerken te Groningen in 1899 nogmaals den bestaanden toestand bevestigd, enerzijds de Theologische School, en in haar de Seminaristische opleiding, gehandhaafd, en anderzijds de Universitaire opleiding, door het verband met de Vrije Universiteit, bestendig, gelijk dit bestond.

VI.

De thans bestaande toestand is derhalve deze, dat nog altoos vele Kerken vasthouden aan de Seminaristische opleiding, en zich hiervoor door de gezamenlijke Kerken de Theologische School zien gewaarborgd, terwijl vele andere Kerken vasthouden aan de Universitaire opleiding, en zich daarvoor door de gezamenlijke Kerken het officieele verband met, en de erkenning van, de Vrije Universiteit verzekerd zien.

VII.

Het in 1892 aangegane accoord legt op de gezamenlijke Kerken de zedelijke verplichting, om noch de Universitaire, noch de Seminaristische methode van opleiding te niet te doen, zoolang niet zij, die een dezer twee methoden in de vereenigde Kerken inbrachten, tot het inzicht zijn gekomen, dat de andere methode voorkeur verdient, en uit vrije overtuiging in het opgeven van het aangegane accoord be-willigen.

De Kerken, die de Universitaire methode van opleiding de juiste achten, mogen wel alle middelen aanwenden, om de andere Kerken van de juistheid dezer methode te overtuigen, maar mogen nimmer, zoolang dit niet genoegzaam gelukt is, de Theol. School willen opheffen. En evenzoo mogen de Kerken, die aan de Seminaristische methode van opleiding voorkeur geven, wel alle middelen aanwenden om de anderen van de profijtelijkheid d. dezer methode te overtuigen, maar zij mogen nimmer, zoolang zij hierin niet genoegzaam geslaagd zijn aan de Universitaire opleiding het recht van bestaan in de vereenigde Kerken betwisten, of aan het officieele verband met de Vrije Universiteit tornen.

VIII.

Alle samenspreking, die strekken zal, om het schadelijke dat in twee-ele opleiding ligt, — t. w. 1. de verspilling van financiële kracht, 2. de verspilling van wetenschappelijke kracht, en 3. het gevaar voor het verdeelen der Kerken in twee theologische richtingen, — op te heffen of te temperen, moet, om vruchtbaar te zijn, uitgaan van een helder inzicht in het verschillend standpunt, dat enerzijds door de voorstanders der Universitaire, en anderzijds door de voorstanders der Seminaristische richting wordt ingenomen.

Gelukt het daarbij elkander te overtuigen, dan kan voortaan ééne wijze van opleiding gekozen worden. Gelukt dat niet, dan moeten beide bestendig blijven, en kan er alleen sprake zijn van combinatie van beide inrichtingen en methoden.

IX.

Noch het woord Seminaristisch, noch het woord Universitair mag hier in een zin, vreemd aan het hangend geding, worden genomen. Seminarium is óók wel de naam voor kerkelijke opleidingscholen, die de kweekelingen in een gesticht doen inwonen, maar zoo hier te lande als in het buitenland wordt dit woord evenzoo gebezigd, waar van zulk samenwonen geen oogenblik sprake is. Ook ligt deze neven-betekenis volstrekt niet in het woord. Onder Seminaristische opleiding wordt hier derhalve uitsluitend verstaan zulk een opleiding, die door geïnstitueerde kerken in door haarzelve gestichte, bestuurd en onderhouden theologische vakscholen wordt gegeven.

Evenmin mag Universitaire opleiding worden genomen in een zin, alsof het onverschillig ware, van welke beginselen het Universitaire onderwijs uitging. De Universiteit, die hier in het geding komt, rust voor al haar onderwijs op de Gereformeerde beginselen, en is opgericht in tegenstelling met bestaande Universiteiten, die in naam neutraal zijn, maar feitelijk uitgaan van het humanitaire standpunt. Onder Universitaire opleiding is altoos hier uitsluitend te verstaan een opleiding, gegeven aan een Universiteit, die uit de Kerk als organisme is opgekomen.

X.

Het verschil van beginsel, dat tot de tegenstelling tusschen *Universitaire* en *Seminaristische* opleiding voort, vloeit voort uit verschil van overtuiging omtrent de verhouding, waarin het leven der herschepping staat tot het door de zonde ontheilige scheppingsleven.

Eenerzijds verstaat men die verhouding zóó, dat het leven der herschepping of der palingenesie, wel ook buiten de institutaire Kerk invloed oefent, maar zelf in de kerk als instituut besloten is. Dat dientengevolge het instituut der Kerk *al* de Kerk is; dat de Theologie, als van het instituut der Kerk uitgaande, buiten het organisme der wetenschap ligt, en de wetenschap aan de wereld overlatende, een andere roeping heeft, dan om de door de institutaire Kerk beleiden waarheid in stand te houden, voort te planten en te verdedigen. De inleiding in de Theologie en de opleiding tot het ambt kan in dit stelsel alleen door de Kerk als instituut gegeven worden, en de daarvoor geschikte kweekelingen zijn alleen diegenen, van wie wordt aangenomen, dat zij persoonlijk bekeerd zijn, en van Gods wege roeping tot het ambt ontvingen. Het bestaan van een Gemeene gracie, die het scheppingsleven in stand houdt, wordt op dit standpunt wel niet ontkend, maar blijft buiten betrekking met het leven dat voortkomt uit de particuliere genade. Het is het standpunt van het consequente dualisme tusschen het leven der institutaire Kerk, en het leven buiten de Kerk.

Anderzijds verstaat men deze verhouding aldus, dat wel het beginsel der palingenesie een geheel ander is dan het beginsel waaruit de wereld thans onder de Gemeene gracie leeft, maar zoo, dat toch de palingenesie altoos *herachting* blijve, en altoos nooit anders dan in het geschapene werke, en als een zuurdeesem de drie maten meels heeft te doordringen. Dienvolgens wordt hier de tegenstelling genomen, niet als een tegenstelling tusschen de institutaire Kerk en al wat buiten haar ligt, maar als tegenstelling tusschen dat deel van het menscheleke leven, dat wel, en dat deel dat niet door den zuurdeesem der palingenesie doortrokken is. Op dit standpunt is de institutaire Kerk op verja na niet *al* de kerk, maar slechts hare institutaire uiting, die, van Christus' wege met ambten voorzien, eeniglijk ten doel heeft de predicatie van het Evangelie, de bediening der Sacramenten, de tucht over belijdenis en wandel, en voorts den dienst der Barmhertigheid, voorzover die ambtelijk in Christus' naam bediend wordt. Buiten dit instituut der Kerk ligt dan het breede veld der Kerk als organisme, bestaande uit de geloovigen met inbegrip van alle krachten der palingenesie, die in en door hen de kerstening ook van het menscheleke leven, in de personen, in de gezinnen, in de maatschappij, in de wetenschap enz. onder ons te weeg brengen. Aldus opgevat is de Theologie een integreerend deel van de door de geloovigen gekerstende wetenschap; heeft de Kerk als organisme de roeping om *geheel* de wetenschap met den zuurdeesem van het Evangelie te doortrekken; en heeft de Theologie de roeping om voor deze Christelijke wetenschap in *relatie* omvang de leidvrouw te wezen op het stuk der grondbeginselen. Dienvolgens komt de wetenschappelijke beoefening der Theologie niet uit de Kerk als instituut, maar uit de Kerk als organisme op, en zulks niet het doen van enkele particulieren, maar als noodzakelijke uiting van de liefde voor de wetenschap en van de wetenschappelijke krachten, die het God belijft in het „lichaam der geloovigen” te geven. Hare plaats is uit dien hoofde niet in de Kerk als instituut, maar in organisch verband met de overige wetenschappen, in de Kerk als organisme en nader in de Universiteit. Zij, die wetenschappelijke vorming en voorbereiding voor den Dienst des Woords zoeken, hebben in dit verband hunne opleiding aan zoodanige Universiteit te zoeken die rust op de door de institutaire Kerk beleiden beginselen.

De toegang tot deze vorming staat voor allen open, en eerst als zij zich bij de institutaire Kerk aannelden, om hst ambt te zoeken, oordeelt de institutaire Kerk geheel vrij en soeverein over hunne roeping van Gods wege, over hst belijdenis en wandel, en over hun wetenschappelijk gehalte en hunne geschiktheid voor den ambtelijken dienst.

XI.

De twee in Art. X uiteengezette overtuigingen vormen een principieele tegenstelling, die over en weer de consequentien van het andere standpunt uitsluit.

Dit belet intusschen niet, dat op beide standpunten afwijkingen van den regel worden toegelaten, voor zover die door de ervaring en de noodzakelijkheid gecischt worden.

Zij, die eel verds Voorreest kan, man wetenscha ambt gese recht van ten ander overmits z en voor klaart roe te hebben opgeleid i instituut, al werden hetzij hun toch altoo cipleel de taire Kerk Omgeke verstaare de Kerk geboren w in de wet hetzij omc opleiding verstaare de beginsi lijk omdat mist. In 16de eeuw was hier t opleiding scholpen, e eigene sch Universitat stond, in s Ten z geve fessioneele institutaire verband m Zij erkenne tutaire Ker fessioneele tusschen d sche Facult den geleed, het spoor d niemand d rend votum ven docere universitaire de studie hetzij bij p dactisch, al der Kerken mogen word danigen was

Ons gevo overeen met op de Syn Kampen m gingen, gelij missie, best praes, J. v en H. Bavi van de gen hechtning in in deze Me „zoo veel uit de Kerk al verplicht is leiding harer nemen”; 2. sche Christen ren, en the 3. dat „een op den du School niet verhouding w schap staat, i Theologie „i plaats te mi teit heeft in den kring de Godgeleerde kan in betrek staande dien opleiding tot Woords) een niet voldoende Seminarie na maar dat „i iets anders „Theol. schoc krachten zij Christelijke U. Een resum die in de toe Universitair om opportunit gronden, die gelijktijdige S Universitair

De hezwan te Kampen, deze drie pun Universiteit e sonen is”; 2. borg kan gev en waarlijk k komstige dien taire leven, v alle studenten de Theologie, Tegen het culiere initiati gestelde ambt middel is, om nisme tot uit tweede, dat kerkelijk instib Amerika dien Kerken op al En tegen het mogelijk blijft, in kleinere ste het zedelijk ka gewoonlijk op steden, omdat verliest in de

Het opkom Kerken voor d niet te verkan stichting, waan maar uit de l verstaare oplei tantsch, nader en dat de Gere dan eerst tot k hare roeping v kunnen vervul Theologie gheet reed in hunne het algemeene wetenschap.

en zal, om het eendigheid licht, — ncielele kracht, pelijke kracht, telen der Ker- gen, — op te vruchtbaar te ht in het ver- zids door de en anderzijds ariatische rich- te overtuigen, opleiding ge- dan moeten alleen sprake richtingen en

ch, noch het en zin, vreemd genomen. in voor kerke- reekelingen in r zoo hier te dt dit woord t, samenwonen t deze neven- woord. Onder hier derhalve opleiding, die loor haarzele ouden theologi- eiding worden t onverschillig Universitaire it, die hier in isar onderwijs en is opgericht Universiteiten, stelijk uitgaan nder Universi- titutend te en aan eene organisme is

tot de tegen- Seminaristische verschild van g, waarin het t het door de rhouding zóó, e pallingesie, Kerk invloed tuint besloten aut der Kerk e, als van het buiten het de wetenschap andere roeping titutaire Kerk den, voort te aleiding in de het ambt kan t als instituut oor geschikte en, van wie mijk bekeerd tot het ambt Gemeene stand houdt, volkend, maar t leven dat ade. Het is te dualisme Kerk, en het

e verhouding pallingesie gisel waaruit te gratie leeft, enerie altoos t anders dan n zuurdeesem doordringing genomen, de institutaire t, maar als het mensche- lid niet door doortrokken are Kerk op slechts hare is wege met el heeft de ediening der is en wandel, ghheid, voor- maar bediend erk ligt dan e organisme, inbegrip van t en door menscheijke innen, in de z. onder ons de Theologie de geloovigen te Kerk als wetenschap Evangelie te e de roeping ap in rollen op het stuk s komt de heologie niet ut de Kerk als het doen oodzakelijke tenschap en, die het geloovigen" hooftde niet in organisch ppen, in de Universiteit, en voorbe- zds zoeken, leiding aan die rust op beginselen, t voor allen institutaire te zoeken, el vrij en Gods wege, n over hun geschiktheid

te overtuig- enstelling, n van het op beide gel worden de ervaring den.

Zij, die de Seminaristische opleiding principi- eel verdedigen, doen dit in tweeërlei opzicht. Vooreerst erkennen zij, dat het Gode believen kan, mannen te verwekken, die ook zonder wetenschappelijke opleiding alleszins voor het ambt geschikt zijn, d. i. zij erkennen het goed recht van Art. VIII der Kerkenordening. En ten andere huldigen zij het recht van vrije studie, overmits zij zich niet aanmatigten, een geloovig en voor den dienst geschikt persoon, die ver- klaart roeping van Gods wege voor het ambt te hebben, niet te sluiten, alleen omdat hij niet opgeleid is aan de School van het kerkelijk instituut. Zij sluiten de zoodanigen niet uit, al werden deze opgeleid aan eene Universiteit, hetzij hier te lande hetzij buitenaf; maar dit toch altoos zóó, dat zij in den regel en prin- cipieel de opleiding aan de School der institu- taire Kerk als de eenig normale beschouwen.

Omgekeerd geven de voorstanders der Uni- versitaire vorming voetstoots toe: 1. dat voor de Kerk als instituut de noodzakelijkheid kan geboren worden, om zelve geheel of gedeeltelijk in de wetenschappelijke opleiding te voorzien, hetzij omdat er geen geschikte Universitaire opleiding te vinden is, hetzij omdat de Uni- versitaire opleiding niet plaats grijpt conform de beginselen van hare belijdenis, hetzij eindelijk omdat zij waarborgen voor de toekomst mist. In dien zin hebben onze vaders in de 16de eeuw, zoolang het hun nog niet gelukt was hier te lande eene geschikte Universitaire opleiding te verkrijgen, zich op andere wijze behelpen, en hebben de mannen van 1834 eene eigene school zoeken te verkrijgen, omdat de Universitaire opleiding, gelijk die destijds be- stond, in strijd was met de belijdenis der Kerk. Ten ze geven zij toe, dat het leven eener con- fessionele Universiteit aan de controle van de institutaire Kerk behoefte heeft, zal het geloofs- verband met die Kerk geen schade lijden. Zij erkennen daarom de behoefte, dat de institu- taire Kerk bij geheel de Universiteit de con- fessionele wacht betrekke, en dat met name tusschen de institutaire Kerk en de Theologi- sche Faculteit zulk een nauwe band moet wor- den gelegd, dat, zoolang de Kerk zelve niet het spoor der waarheid verlaat, in die Faculteit niemand dan met haar confessioneel goedken- rend votum Theologie kunne doceren, of blij- ven doceren. En ten ze dat, hoe hoog ook de universitaire vorming te waardeeren zij, toch de studie vrij moet blijven, hetzij buitenaf, hetzij bij particuliere Theologen, hetzij autodidactisch, alsook dat de mannen, in Art. VIII der Kerkenordening bedoeld, niet stelselmatig mogen worden teruggewezen, zoo God de zoo- daniigen waarlijk werkt.

XII.

Ons gevoelen ten deze stemt dan ook geheel overeen met het gevoelen van de 17 leden, die op de Synode van de Christ. Geref. Kerk te Kampen in 1889 met de Concept-actie accoord gingen, gelijk dit geresumeerd is door de Com- missie, bestaande uit de B.B. J. H. Donner, praeses, J. van Andel, A. Littooy, M. Noordzij en H. Bavinck, scriba, die volgens opdracht van de genoemde Synode eene *Memorie van beveling* in het licht zonden. Met name waar in deze Memorie werd uitgesproken: 1. dat „zoo veel uit de H. Schrift wel vaststaat, dat de Kerk als zoodanig niet geopen en niet verplicht is, om zelve de wetenschappelijke op- leiding harer toekomstige dienaren ter hand te nemen“; 2. dat „door de gansche Protestant- sche Christenheid heen Universiteiten regel wa- ren, en theologische seminaries uitzondering“; 3. dat „eene Kerk, die hare roeping verstaat, op den duur met een Seminarie of Theol. School niet tevreden kan zijn“, want dat „de verhouding waarin de Openbaring tot de weten- schap staat, eene Universiteit eischt“; 4. dat de Theologie „geen rust heeft, voordat zij eene plaats te midden harer zusteren in de Universi- teit heeft ingenomen“; 5. dat „opgenomen in den kring der Universitaire wetenschappen, de Godgeleerdheid ook eerst hare taak vervullen kan in betrekking tot de opleiding van de aan- staande dienaren der Kerk“; 6. dat „voor de opleiding tot die taak (van den Dienst des Woords) een Seminarie of eene Theol. school niet voldoende en niet geschikt is“; 7. dat „een Seminarie naar het hart van Rome is“... maar dat „het Gereformeerde Protestantisme iets anders wil“... en „daarom bij eene Theol. school niet kan blijven staan, maar krachtens zijn beginsel streeft naar eene Vrije Christelijke Universiteit.“

Eene resumatie, waaruit blijkt, dat ook zij die in de toenmalige Christ. Geref. Kerk voor Universitaire opleiding koren, dit deden, niet om opportunistisreden, maar op principiële gronden, die geheel dezelfde waren als die de gelijktijdige Synode te Utrecht bewogen om de Universitaire opleiding vast te houden.

XIII.

De bezwaren der meerderheid in de Synode te Kampen, worden in dezelfde *Memorie* in deze drie punten samengevat: 1. dat „de Vrije Universiteit eene stichting van particuliere per- sonen is“; 2. dat zij „niet genoegzamen waar- borg kan geven voor de zuiver gereformeerde en waarlijk godvruchtige opleiding harer toe- komstige dienaren“; en 3. dat „het universi- taire leven, vooral in eene groote stad, voor alle studenten, maar inzonderheid voor die in de Theologie, ernstige gevaren heeft.“

Tegen het eerste stellen wij, dat het parti- culiere initiatief, overal waar gene van God gestelde ambten zijn, het van God verordende middel is, om het leven van de Kerk als orga- nisme tot uiting te doen komen. Tegen het tweede, dat de scholen, uitgaande van het kerkelijk instituut, in Zwitserland, Schotland en Amerika dien waarborg evenmin boden, en de Kerken op allerlei dwaalwegen hebben geleid. En tegen het derde, dat verplaatsing altoos mogelijk blijft, maar dat de ervaring leert, hoe in kleinere steden, als b.v. Leiden of Groningen, het zedelijk karakter van het Universitaire leven gewoonlijk op lager peil staat, dan in zeer groote steden, omdat het studentenleven zich hier meer verliest in de massa.

XIV.

Het opkomen van minstens de helft onzer Kerken voor de Universitaire opleiding is alsoo niet te verklaren uit zekere voorliefde voor de stichting, waaraan zij historisch verbonden zijn, maar uit de besliste overtuiging, dat de Uni- versitaire opleiding voortvloeit uit het Protes- tantisch, nader uit het Gereformeerd beginsel, en dat de Gereformeerde Kerken hier te lande dan eerst tot krachtigen bloei zullen komen, en hare roeping jegens volk en vaderland zullen kunnen vervullen, zoo zij het isolement der Theologie geheel laten varen, en hare Dienaren teels in hunne opleiding aansluiting geven aan het algemeene Christelijke leven ook in de wetenschap.

XV.

Dit sluit echter het goed recht niet uit van pogingen, om, waar men nog tot gene prin- cipiele beslissing komen kan, practisch meer- dere eenheid in de opleiding tot stand te bren- gen, nu en de te zware kosten, en de schaarsch- heid van voorhanden wetenschappelijke kracht, en het gevaar van kerkelijke gedeeldheid van richting hietoe, naar de algemeene overtuiging, dringen. Slechts sta daarbij helder op den voor- grond, dat zulk eene poging tot meerdere een- heid in de opleiding nooit sub- of obreptief de tegenstelling van het tweeërlei standpunt kan te niet doen, en nooit anders leiden kan dan tot een *gemengd stelsel*. Ongeoorloofd is hierbij elke poging, die of het recht der Kerk als orga- nisme miskennen, of het recht der Kerk als instituut te niet zou doen.

XVI.

Vestiging van Universiteit en School in éénzelfde plaats gaat buiten de tegenstelling om, en levert op zich zelf reeds een aanzienlijk voordeel, in zoverre het gelegenheid zou geven: 1. tot meerder contact tusschen doce- renden en studeerenden van beide inrichtingen; 2. tot het over en weer gebruik maken van de onderwijskrachten. Dit kan derhalve in elk geval.

De propaedeutische opleiding kan evenzoo, zonder dat men aan de tegenstelling raakt, één worden gemaakt. Evenzoo kan de Gymnasiale voorbereiding door de institutaire Kerk, zonder dat de beginselen in geschil komen, worden losgelaten.

XVII.

Eene zoo eenvoudige oplossing is daarentegen niet mogelijk wat aangaat het Theologisch onderwijs. Voor dit onderwijs moet, zoolang men niet met gemeen goedvinden op het accoord terugkomt, de tweedheid gehandhaafd blijven, zoodat het eenzijdigz uitga van de Universiteit, en anderzijds van eene School der institutaire Kerken. Hierbij is derhalve de soevereiniteit in eigen kring betrokken; en deze mag noch van de eene, noch van de andere zijde miskend worden, zoolang de beide inrichtingen naast elkander blijven bestaan.

Het handhaven van deze soevereiniteit in eigen kring sluit echter niet uit, dat de actie van beide inrichtingen goeddeels kan samenvallen in de keuze van het onderwijzend personeel en in den gang der studie, maar eischt wel: 1. dat geen enkele regeling dienaangaande anders dan bij vrijwillige overeenkomst tot stand kome; 2. dat de Universiteit en de institutaire Kerk elk uit eigen hoofde benoeming, schorsing en ontslag regelen, daarbij aan niets anders dan aan het contractueel overeengekomene gebonden; en 3. dat voor Universiteit en Kerk zulke voorwaarden bij overeenkomst bedongen worden, die het aan beide vrijlaten zoo te handelen, als beider van God gegeven roeping en levenswet eischt.

XVIII.

Voor zulk eene overeenkomst zijn, zoo Universiteit en School in éénzelfde plaats gevestigd zijn, velerlei vormen denkbaar.

1. Beide inrichtingen kunnen geheel los naast elkander staan, maar zóó dat men over en weer één of meer hoogleraren der éne inrichting ook bij de andere benoemt, gelijk dit het geval is met de Amsterdamsche Stedelijke Universiteit ten opzichte van de Luthersehe en Doopsgezinde Seminaria.

2. Of zóó, dat ook het kader der hoogleera- ren geheel afgescheiden zij, maar contract worde aangegaan voor het, over en weer, bijwonen van één of meer colleges van de éne inrichting door de kweekelingen der andere.

3. Ook kan men beide inrichtingen, hoerzeer essentieel en kwalitatief gescheiden, de *facto* één in de personen maken, zoodat eenzelfde groep van hoogleeraren eenzijdigz aangesteld zij aan de Universiteit en anderzijds aan de School der institutaire Kerk. Deze zouden dan eene dub- bele qualiteit erlangen; van twee zijden gesa- lideerd worden; en staan onder twee Colleges van Curatoren, waarbij dan de gang van het onderwijs bij overeenkomst door beide Colleges ware te regelen.

Eene nog nauwere saamvoeging is niet an- ders denkbaar, dan op de wijze, die voorge- steld is geworden op de Synode te Dordrecht in 1893.

XIX.

Ook afgescheiden van zulk eene poging tot bevordering van meerdere eenheid behoort de benoeming der Theologische docenten aan de Universiteit in verband met de Kerk als instituut nader te worden geregeld. De Universiteit moet dit begeren, opdat confessioneel conflict worde vermeden; en de Kerk als instituut moet er prijs op stellen, haar oordeel te hebben, en over het confessionele karakter en over de ge- schiktheid der hoogleeraren; alleen het oordeel over hunne *wetenschappelijke* bekwaamheid komt aan de Kerk als instituut niet toe.

Blijven alzoo de twee inrichtingen, zonder nader verband, los naast elkander bestaan, dan behoort het te komen tot eene regeling bij accoord, die aan de Kerk als instituut het recht geeft tot gemotiveerde afkeuring over de belij- denis en geschiktheid der te benoemen of be- noemde hoogleeraren.

XX.

Op grond van het bovenstaande moet, als in strijd met het accoord van 1892, worden afge- keurd en veroordeeld, elke poging om anders dan met genoegzame eenparigheid of de Semi- narietische of de Universitaire opleiding in het officiële verband onzer Kerken te willen af- schaffen.

Evenmin kan toegelaten worden, de tegen- stelling te maken als tusschen de Kerken en eene Particuliere Vereniging; maar is deze tegenstelling te nemen als die tusschen de Kerk als instituut en de Kerk als organisme.

En ook kan niet toegelaten worden, de quaestie te stellen als tusschen de Kerken en de Uni- versiteit; maar moet deze tegenstelling verstaan worden, als tusschen samengesmolten Kerken, van welke sommige in de Theol. School te Kampen en andere in de Vrije Universiteit te Amsterdam de aan hare overtuiging meest be- antwoordende inrichting voor opleiding erkennen.

Alleen voor zover in volkomen eerlijke aan- vaarding van het accoord van 1892, en onder juiste waardeering van de historisch gegeven toestanden, bespreking van de ten deze tegen- over elkaar staande beginselen plaats grijpt, kan, ook indien bleek dat voorhands de twee- heid moet gehandhaafd blijven, door broeder- lijke samenspreking meerdere eenheid verkregen worden.

Intusschen werd, nog eer deze stellingen persklaar waren, een schrijven ontvangen van Ds. L. Neijens, namens Deputaten- Curatoren van de Theologische School, dat aldus luidde:

Aan het college van Hoog- leeraars v/d Vrije Universiteit, Amsterdam.

Hooggeachte Heeren en Broeders!

Deputaten-Curatoren van de Theol. School der Geref. Kerken in Nederland hebben mede- deeling ontvangen van een besluit der classis Zutphen, waarbij aan Professoren en Curatoren der Theol. School en der Vrije Universiteit in overweging wordt gegeven, het vraagstuk der opleiding tot den dienst des Woords in besloten kring te bespreken, en de resultaten dezer be- spreking — voor zover men tot eenstemmig- heid gekomen is — te publiceren;

alsmede van besluiten van eenige andere classes van Geref. kerken waarbij instemming met bovengenoemd besluit wordt betuigd. In overleg met het college van Hoogleeraren van de Theol. School, hebben zij met meerderheid van stemmen besloten, pogingen aan te wenden om tot zoodanige bespreking te komen; en noodigen zij tot dat einde H.H. Professoren en Curatoren der Vrije Universiteit, bij afzonderlijk schrijven aan elk dezer Colleges, uit tot eene samenkomst met Professoren en Curatoren der Theol. School op Donderdag 28 Febr. a.k. in de Aula der Theol. School te Kampen.

Met toebidding van 's Heeren licht en lei- ding en met bevelid verzoek om spoedig ant- woord.

Deputaten Curatoren der Theol. School voornoemd,

Namens hen,
L. NEIJENS, Scriba.
Amsterdam, 13 Febr. 1901.

Hierop is toen onder dagteekening van 19 Februari in deze voege geantwoord:

Aan den WelEerwaerden Zeer Gel. Heer

Ds. L. NEIJENS, Scriba van het College van Curatoren der Theo- logische School te Kampen.

Hooggeachte Broeder!

Met belangstelling namen wij kennis van het schrijven, dat gij onder dagteekening van den 13den Februari ons toezondt.

Ook bij ons waren van verschillende Classen mededeelingen ingekomen, waarin adhaesie werd betuigd aan het door ons ontvangen schrijven van de Classis Zutphen. Reeds voor dit ge- schiedde, had het denkbeeld van zulk eene samenspreking als door de Classen bedoeld werd, een onderwerp van bespreking bij ons uitgemaakt. Wij hadden dan ook besloten, zoo noodig, zelf eene uitnodiging tot bespre- king dezer belangrijke zaak in besloten kring aan de broeders te zenden, maar achtten dat de naderende Paaschvacantie de beste gelegen- heid zou geven, om zulk eene bespreking son- der schade voor onze colleges, te houden.

Uit uwe uitnodiging zien wij met blijdschap, dat ook van uwen kant, gelijk wij verwachtten, behoefte aan zulk eene samenspreking bestaat. Het hooge belang der zaak noopt ons daarom over het bezwaar, dat voor ons gelegen is in den door u voorgestelden dag, heen te stappen. Wij hopen dus, voor zover we vrij zullen zijn, den 28en Februari te Kampen te komen. Tot ons leedwezen is het niet zeker, of Dr. A. Kuy- per met ons zal kunnen zijn. Hij is rappor- teur over de wetsontwerpen tot legerorganisa- tie, en daar deze ontwerpen, waarbij de ge- wichtigste belangen van ons Vaderland betrokken zijn, juist op 28 Februari en 1 Maart, naar zich vermoeden laat, tot beslissing zullen komen en de beslissing zeer precar schijnt, is het onzeker, of hij dien dag uit Den Haag zal kunnen overkomen.

Voor volgende samenkomsten, die, naar wij hopen, uit deze eerste zamenkomst, komi eene plaats meer centraal gelegen dan Kampen ons niet ongewenscht voor.

Uit uw schrijven maken wij op, dat door u niet bedoeld wordt eene samenspreking tusschen vier colleges, maar tusschen personen. Deze oprapting is ook de onze. Er is geen mandaat voor eene conferentie tusschen colleges. De conferentie kan dus ook geen colleges als zoodanig binden. Zij mag niet anders beschouwd worden dan als eene broederlijke samenkomst van personen, die meer van nabij met het vraagstuk bekend en er min of meer bij be- trokken zijn. Daarom stellen wij er dan ook prijs op, dat ook de broeders, die door de kerken gedeputeerd zijn tot oefening van het verband met de Theol. faculteit van de Vrije Universiteit, aan deze samensprekingen zullen deelnemen. Wij verzoeken u daarom ook hen te willen uitnoodigen.

De reisgelegenheid maakt het voor ons be- zwaarlijk, voor half twaalf des morgens in Kampen te zijn. Zou het daarom ook Uwer- zijds niet geschikt geacht kunnen worden de samenkomst om één uur te laten aanvangen? Zij zou dan kunnen eindigen op een tijdstip, dat het ons mogelijk maakt, des avonds weder in Amsterdam te zijn.

Over de wijze, waarop de conferentie zal zijn te constitueren en de beste manier om haar vruchtbaar te maken, zullen wij te Kampen het best samen kunnen spreken, zoodat wij wat dit punt betreft, ons thans van alle bespreking onthouden.

Ik eindig met de bede, dat het den Koning der Kerk moge behagen in ons midden te zijn en onze besprekingen te heiligen, opdat ze mogen zijn naar Zijnen wil en tot Zijne ere.

Mit heilbide en hoogachtung heb ik de eer te zijn, namens de hoogleeraren der Vrije Uni- versiteit,

Uw dw. broeder in Christus
Du. J. WOLTER.

Amsterdam, 19 Februari 1901.

De vermoedelijke afwezigheid van één der heeren scheen, gelijk men ziet, geen be- zwaar op te leveren, daar men in zulk een eerste samenspreking toch niet veel anders zou kunnen doen dan de zaak op gang brengen en inleiden.

De Deputaten-Curatoren achten intus- schen complete opkomst reeds de eerste maal meer gewenscht, en schreven daarom, na zich nog persoonlijk verzekerd te hebben, dat Dr. Kuyper buiten staat was, zich voor- uit tot opkomen te verbinden, in deser voege terug:

Aan het College van Hoogleeraren der Vrije Universiteit,

adres: Prof. Dr. J. WOLTER, athier.
Hooggeachte Heeren en Broeders!

Aangezien onzerzijds zeer wenschelijk wordt geacht, dat althans de H.H. Professoren van de Theol. Faculteit allen tegenwoordig zijn bij de te houden samenspreking over het vraagstuk der opleiding tot den dienst des Woords, —

Inteekenbiljet.

De ondergeteekende, zijnde abonnent op de *Herant*, verklaart in te teekenen op het werk van **Dr. A. KUYPER, De Gemeene Gratie, geschiedkundig, leerstellig en practisch toege- licht**, in drie deelen octavo; voor den prijs van **negen gulden**.

a. Hij wenschit dit werk te ontvangen zoodra het gereed is, en verbindt zich vooraf den prijs aan het Bureau van *De Herant* te voldoen.

b. Hij wenschit dit werk te ontvangen in drie afzonderlijke toezendingen, elk van één deel, en verbindt zich daarvoor drie jaren lang, bij elk kwartaal, de abonnementsgelden met f 0.75 te verhoogen.

Hij is als abonnent ingeteekend: c. bij het Bureau van *De Herant*;

d. bij den Boekverkooper

e. bij den Brievengaarder te

NAAM EN VOORNAAM:

WOONPLAATS:

ADRES:

P.S. Men wordt verzocht van hetgeen achter de a of de b volgt, door te schrappen wat men niet wenschit, en achter de c, d of e aan te geven in welk geval men verkeert.

en het volgens uw, ons hoogst verblijdend schrijven, niet zeker is of Dr. A. Kuyper de samenkomst op 28 Febr. a.k. zal kunnen bij- wonen, heeft het moderamen der laatst ge- houden Curatorenvergadering op eenparig advies van H.H. Professoren der Theol. School, besloten:

de conferentie in deze week niet te laten doorgaan.

Met de bede, dat we spoedig eene gunstiger gelegenheid mogen vinden tot bespreking van bovengenoemde belangrijke zaak, heb ik de eer te zijn, met heilbide en beleefde groete, van U, Hooggeleerde Heeren!

de dw. broeder en dienaar in den Heere,
L. NEIJENS,
Scriba van het Coll. van Curatoren.
A'dam, 25 Febr. 1901.

Op dit laatste schrijven is toen van de zijde der professoren der Vrije Universiteit aldus geantwoord:

Amsterdam, 11 Maart 1901.
Zeer geachte Broeder,

De professoren der Vrije Universiteit, meenende dat niets nagelaten mag worden, wat helderheid kan brengen bij de besprekingen, die ingevolge het verzoek van verschillende Classen eventueel gehouden zouden worden om te overwegen of de twee scholen, die thans Bedienaren des Woords voor de Gereformeerde Kerken opleiden, niet tot éne zouden kunnen samensmelten, hebben in hunne samenkomsten van 1 en 15 Februari, waarover ik in mijn vorig schrijven reeds sprak, eenige stellingen ontworpen en besproken, van welke ik een veertigtal afdrucken u bij dezen toezend, met het beleefde verzoek, aan de Broeders Curato- ren en Professoren der Theol. School ieder twee exemplaren te doen toekomen.

Wat de uitgestelde samenkomst betreft zou- den wij u wel willen vragen of zij niet kan worden gehouden in de eerste week na Pa- schen, daar alsdan de lessen aan de Theol. School en de Vr. Univ. niet gegeven worden en de Tweede Kamer geen zitting houdt. Dinsdag 11 April b.v. zou voor de meeste Curatoren en hoogleeraren zeker een geschikte dag zijn.

Met de bede dat het den Koning der Kerk moge behagen de pogingen, die in het werk worden gesteld om tot de gewenschte eenheid te komen, met zijnen zegen te kronen, heb ik, na broederlijke groete, de eer te zijn.

Uw Dw. Br.
J. WOLTER.

Aan den WelEerw. Zeer Gel. Heer
Ds. L. NEIJENS,
Secretaris van het College van Curatoren der Theologische School.

Gelijk uit dit schrijven blijkt, zijn toen tevens de inmiddels afgedrukte stellingen toegezonden.

Thans is men te Amsterdam het padere antwoord van Kampen wachtende.

Voorhands voegen we hier niets aan toe. Vooraf kan niemand zeggen, of de te houden bespreking tot het gewenschte re- sultaat zal leiden. Maar wel mag verwacht worden, dat ze in elk geval aan de ten onrechte hier en daar opgekomen spanning een einde zal maken. En hiernede ware reeds veel gewonnen.

Er is gedurende 60 jaren naar dit woord ge- handeld; er hadden geen vervolgingen tegen Lu- therschen, die zich in de unie niet konden vin- den, meer plaats. Moet nu in de zestiende de vervolging opnieuw ontbranden?

Hoever men in deze de dingen in Pruisen drijft, blijkt uit het volgende:

Leden van Lutherse landskerken zijn, als zij zich in Pruisen met den woon vestigen, met geweld gedwongen om Kerkelijke belasting te betalen voor de geünieerde Pruisische landskerk, ook al verklaarden zij uitdrukkelijk daartoe niet te willen behoren. Zij moesten eerst verklaren, dat zij de Pruisische landskerk hadden verlaten, terwijl zij er nooit toe hadden behoord! Op die manier wordt de unie tot de nationale belijdenis van alle Duitschers gepro- clamceerd en de weg tot eene Duitsche nationale kerk gebaad.

Achter dit alles zit de toeloe om de Luther- schen, die in de Unie den dood voor hunne kerk zien, te dwingen den naam aan te nemen van oud-Lutherschen. Dan is het gemakkelijk om hen den volke voor te stellen als een secte. Wij zouden wel wenschen, dat onder de Gereformeerden in Duitschland een zelfde actie tegen de unie ontstond, als dit bij de Lutherschen, die aan de belijdenis hunner kerk willen getrouw blijven, het geval is. Door de unie verliest toch zoowel de Lutherse als de Gereformeerde kerk haar eigenaardig karakter.

De Classis Utrecht van de Gereformeerde ker- ken nam in hare vergadering van 6 Maart j.l. de volgende motie aan:

De Classis Zutphen.

De Classis Zutphen heeft in hare vergadering van 7 Maart 1901, te Vorden, praeparatoir on- derzocht en beroepbaar gesteld voor de Gere- formeerde kerken in Nederland, den Eerw. heer G. Bax, candidaat aan de Theol. School te Kam- pen, wiens adres is te Zutphen.

Namens de Classis,
J. A. LINDBOOM, Scriba.

De Classis Utrecht van de Gereformeerde ker- ken nam in hare vergadering van 6 Maart j.l. de volgende motie aan:

De Classis Utrecht.

De Classis Utrecht heeft in hare vergadering van 6 Maart j.l. de volgende motie aan:

De Classis Utrecht.

De Classis Utrecht.

De Classis Utrecht.

De Classis Utrecht.

De Classis Utrecht.

De Classis, betreurende, dat het diepgaand verschil, dat er in de kerken over de opleiding tot den Dienst des Woords bestaat, bij den thans bestaande toestand, telkens aanleiding geeft tot ongewenschte verhoudingen en verwij- deringen tusschen mannen broeders, wier eens- gezindheid en samenwerking voor de kerken beslist noodzakelijk is;

overweegt, dat het feit alleen, dat er twee inrichtingen zijn, die zonder eenig verband, ieder op haar eigen wijze, arbeiden aan de op- leiding der aanstaande leeraars, bij den voort- duur der gedachten verdeeld, de gemoeieren in spanning houdt en voor de rust der kerken schadelijk is;

overtuigt, dat het kerkelijke leven niet tot een gezonde ontwikkeling kan komen zoolang de zaak der opleiding niet geregeld is; spreekt de wenschelijkheid uit, dat zoo spoed- dig mogelijk een samenkomst van Curatoren en Hoogleeraren der beide inrichtingen worde ge- houden, om de beste wijze, waarop men tot eenheid van opleiding zou kunnen komen, te bespreken.

De Classis voornoemd, namens haar,
H. BUITESHIJS, Praeses.
K. FERNHOUT Mz., Scriba.
Utrecht, 11 Maart 1901.

Buitenland.

Duitschland. De Overheid tegenover de Lutherse Kerk.

Het is nu sedert eenige weken een uitge- maakte zaak, dat wanneer een predikant van de Lutherse kerk, die niet bij de geünieerde staatskerk behoort, zich den naam geeft van „Evangelisch-Lutherisch predikant“, hij daarvoor kan gestraft worden. De predikant Reuter van Stolp had zich daarvoor met een bezwaarschrift tot het Pruisisch „Oberverwaltungs-Gericht“ ge- wend. Dit lichaam antwoordde, dat het historis- che Lutherse kerkgenootschap tegenwoordig alleen voortbestaat — na vereenigt te zijn met de Gereformeerde kerkgenootschappen — in de Evangelische landskerk. Het gerechtshof meende, daarom niet te moeten ingaan op de bewering van den klager, dat zijne geloofsgenooten en niet de geünieerde Lutherse, aan de oorspronkelijke leer van de Lutherse kerk getrouw gebleven zijn.

Deze uitspraak herinnert aan de beruchte zin- nede in de kabinetsoorde van 1834, waarin werd uitgesproken, „dat het allerchristelijkst zou zijn, als men toeliet dat de vijanden van de unie, in tegenstelling met hare vrienden, zich zouden constitueren tot een bijzonder kerkge- nootschap.“ Hiernede werd van hooger hand te kennen gegeven, dat de Lutherse kerk alleen geünieerd met de Gereformeerde mocht bestaan, en woe hem, die, zonder het uniestem- pel op het voorhoofd te dragen, het waagde zich Evangelisch-Luthersch te noemen. Dat kostte minstens 50 mark boete!

Werd hierdoor het recht der conscientie niet verkracht? Het gaat niet aan, dat men eene kerk, die niet anders zijn wil dan de voortzet- ting van de oude Lutherse kerk vóór de unie, verbiedt den naam van Evangelisch-Luthersch te dragen.

In 1840 sprak de Pruisische minister van justitie: „Wat de zoogenaamde afgescheiden predikanten betreft, zij behooren niet tot eene nieuwe secte, zij zijn datgene, wat zij vóór de unie wa- ren, en hoerzeer ik voor de handhaving van de unie ben, zoo kan ik toch naar mijn innigste overtuiging niet raden, dat heilige werk door onheilge middelen — indirecten dwang — te willen bevorderen.“

Er is gedurende 60 jaren naar dit woord ge- handeld; er hadden geen vervolgingen tegen Lu- therschen, die zich in de unie niet konden vin- den, meer plaats. Moet nu in de zestiende de vervolging opnieuw ontbranden?

Hoever men in deze de dingen in Pruisen drijft, blijkt uit het volgende:

Leden van Lutherse landskerken zijn, als zij zich in Pruisen met den woon vestigen, met geweld gedwongen om Kerkelijke belasting te betalen voor de geünieerde Pruisische landskerk, ook al verklaarden zij uitdrukkelijk daartoe niet te willen behoren. Zij moesten eerst verklaren, dat zij de Pruisische landskerk hadden verlaten, terwijl zij er nooit toe hadden behoord! Op die manier wordt de unie tot de nationale belijdenis van alle Duitschers gepro- clamceerd en de weg tot eene Duitsche nationale kerk gebaad.

Achter dit alles zit de toeloe om de Luther- schen, die in de Unie den dood voor hunne kerk zien, te dwingen den naam aan te nemen van oud-Lutherschen. Dan is het gemakkelijk om hen den volke voor te stellen als een secte. Wij zouden wel wenschen, dat onder de Gereformeerden in Duitschland een zelfde actie tegen de unie ontstond, als dit bij de Lutherschen, die aan de belijdenis hunner kerk willen getrouw blijven, het geval is. Door de unie verliest toch zoowel de Lutherse als de Gereformeerde kerk haar eigenaardig karakter.

WINCKEL.